

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ПЕТРА МОГИЛИ**

Тульчевська Марія Миколаївна

УДК 347.2/3+342.7(34.03):341.3

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ
ШКОДИ ЗАПОДІЯНОЇ МАЙНУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ХОДІ ЗБРОЙНОГО
КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ**

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеню «Магістр»

спеціальність 081 «Право»

освітня програма «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент

Мамчур Л.В.

Рецензент: к.ю.н., доцент Валецька О.В.

Миколаїв – 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Внаслідок протиправного захоплення частини територій Східної України у 2014 році створено підґрунтя для порушення прав і свобод мирного населення. Однією із гострих проблем, що постає внаслідок збройного конфлікту, є погіршення можливостей захисту, у т. ч. у судовому порядку. права на мирне володіння майном, що розташоване на окупованій території / у зоні ведення воєнних дій, і якому загрожує знищення, пошкодження, свавільне захоплення, у тому числі для потреб збройних угруповань. Через втрату житлового помешкання та з інших причин конфлікт супроводжується внутрішнім переміщенням осіб.

Приватна власність є недоторканною, у тому числі й під час збройного конфлікту. Метою посиленого захисту права на вільне володіння власністю є вбереження від наслідків бойових операцій майна, потрібного для життєзабезпечення й індивідуального захисту цивільних осіб, а також, у разі пошкодження або знищення майна в ході здійснення воєнних дій, справедливого відшкодування шкоди у вигляді компенсації або реституції. Незважаючи на наявність нормативних актів, які передбачають право на компенсацію за пошкоджене чи знищене житло, у законодавстві України є значні прогалини щодо механізму його реалізації. Виникає необхідність дослідження породжених збройним конфліктом майнових проблем з метою їх подолання шляхом створення дієвого механізму відшкодування шкоди у вигляді компенсації за втрату майнових прав.

Ступінь дослідженості теми. У сучасній юридичній науці проблема відшкодування шкоди, завданої майну фізичних осіб на тимчасово окупованих територіях України ще не стала предметом широких наукових дискусій.

Першими, хто звернув увагу на проблему відсутності компенсацій втрат власників майна, яке знаходиться у зоні конфлікту, стали представництва міжнародних організацій в Україні, зокрема, Українська Гельсінська спілка з прав людини та Норвезька рада у справах біженців в Україні. Фахові роз'яснення

надають і профільні міністерства та відомства, їх управління на місцях; а також центри системи надання безоплатної правничої допомоги.

У сучасній юридичній науці проблема відшкодування шкоди, завданої майну фізичних осіб на тимчасово окупованих територіях України ще не стала предметом широких наукових дискусій. Окремі науково-практичні розвідки (як, наприклад, доповідь А. Грушицького у рамках форуму «Актуальні питання з розгляду спорів, пов'язаних із захистом прав фізичних осіб у зоні проведення операції Об'єднаних сил» для суддів апеляційних і місцевих загальних судів Донецької та Луганської областей 8–9 жовтня 2020 року, м. Святогірськ Донецької обл.) демонструють надзвичайну актуальність і практичну значимість відповідної тематики в українському суспільстві. Загальнотеоретичне підґрунтя дослідження склали праці Х.В. Войцеховської, О.М. Клименко, К.Г. Некіт, В.Г. Ротаня, О.Є. Соніна Є.О. Суханова, А.Г. Яреми та ін. Емпіричними джерелами цієї роботи стали відповідні міжнародні та національні нормативно-правові акти та судова практика.

Враховуючи вищезазначене, *метою* роботи є з'ясувати основні сучасні проблеми захисту права власності внутрішньо переміщених осіб на майно, яке знаходиться на території збройного конфлікту в Україні, запропонувати прийняти спеціальний закон і закріпити в ньому дієвий механізм відшкодування шкоди у вигляді реституції або грошової компенсації за пошкоджене майно внаслідок ведення збройного конфлікту на території України.

Відповідно до мети дослідження у науковій роботі були поставлені та реалізовані такі *завдання*:

- окреслити загальнотеоретичні підходи до визначення непорушності права власності;
- охарактеризувати нормативно-правову базу, що гарантує захист права власності під час збройного конфлікту на території України;
- дослідити основні міжнародно-правові стандарти захисту права власності в умовах війни та збройних конфліктів;

- з'ясувати прогалини і проблемні питання порядку отримання компенсації за пошкоджене/знищене майно на території збройного конфлікту в Україні;
- дослідити правові позиції Верховного Суду та судів інших ланок у справах про прав власності фізичних осіб на майно, яке знаходиться на території збройного конфлікту в Україні
- систематизувати особливості виконання рішень судів щодо відшкодування шкоди, заподіяної майну на території збройного конфлікту;
- узагальнити міжнародний досвід надання реституції/компенсації щодо осіб, які втратили житло внаслідок воєнних терористичних і воєнних дій;
- окреслити сферу застосування судової практики ЄСПЛ щодо захисту права власності в умовах збройного конфлікту;
- виявити роль та можливості міжнародних організацій щодо реалізації та захисту права власності на території збройного конфлікту в Україні.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, які виникають у процесі здійснення захисту права власності осіб на майно, яке знаходиться на території ведення збройного конфлікту, відновлення порушених майнових прав та відшкодування шкоди заподіяної майну фізичних осіб у ході збройного конфлікту в Україні.

Предметом дослідження є цивільно-правове регулювання відшкодування шкоди заподіяної майну фізичних осіб у ході збройного конфлікту в Україні (нормативно-правова база, існуючі наукові теорії та обґрунтування, національна судова практика і міжнародний досвід у цій сфері).

Методи дослідження. В ході виконання дипломної роботи застосовувався комплекс загальнонаукових та спеціально-наукових методів, з метою встановлення рівня захищеності права власності фізичних осіб, майно яких було незаконно вилучене, пошкоджено чи знищено в процесі триваючого збройного конфлікту на території України.

Формально-логічний метод сприяв з'ясуванню та уточненню змісту поняття принципу «непорушності права власності» (підрозділ 1.1). Використовуючи порівняльний метод, було досліджено міжнародно-правові стандарти

непорушності права власності в умовах війни та збройних конфліктів. (підрозділ 1.2.) Метод аналізу застосовано для систематизації нормативно-правової бази, що гарантує захист права власності під час збройного конфлікту на території України (підрозділ 1.3.).

Статистичний метод використовувався для встановлення кількості зруйнованих приватних будинків за час ведення збройного конфлікту в Україні, зареєстрованих ВПО, а формально-юридичний метод сприяв встановленню юридичного змісту отримання компенсації за зруйноване майно під час АТО/ООС (підрозділ 2.1.). Метод узагальнення був використаний при дослідженні української судової практики з питань відшкодування шкоди за зруйноване майно на території збройного конфлікту в Україні та порядку виконання судових рішень (підрозділ 2.2., 2.3.).

Для дослідження міжнародного досвіду країн Європи та близького Сходу у вирішенні питання реституції і компенсації щодо внутрішньо переміщених осіб, які втратили житло внаслідок терористичних і воєнних дій застосовано метод аналогії (підрозділ 3.1.). Методом прогнозування встановлено перспективи застосування судової практики ЄСПЛ щодо захисту права власності в умовах збройного конфлікту (підрозділ 3.2.). За допомогою методу пізнання з'ясовано внесок міжнародних організацій у реалізацію та захист права власності в умовах збройного конфлікту на території України (підрозділ 3.3.).

Апробація дипломної роботи. В межах тематики магістерської роботи матеріали дослідження неодноразово були апробовані шляхом доведення до відома наукової громадськості у вигляді наукових статей і тез, виступів на всеукраїнських наукових конференціях, виносилися на конкурси студентських наукових робіт:, зокрема, 2 наукові роботи отримали відзнаки:

1. III місце у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт зі спеціальності «Право», що проходив 26.04.2018 на базі Національного університету «Одеська юридична академія», тема наукової роботи: «Особливості законодавчого врегулювання здійснення та захисту права власності щодо майна, яке знаходиться на території збройного конфлікту в Україні»;

2. II місце у Всеукраїнському турнірі для студентів-правників «Правник – Перший бастион захисту прав людини», що проходив 25.05.2018 на базі Національної академії педагогічних наук України, конкурсна робота на тему: «Правове регулювання відшкодування шкоди, заподіяної майну, у ході збройного конфлікту в Україні: реалії та перспективи».

Публікації. За темою дипломної роботи опубліковано 4 наукові праці, з них 3 авторські тези (одна з яких у співавторстві) у збірниках тез за матеріалами Всеукраїнських наукових, науково-практичних та науково-методичних конференцій, та 1 стаття (у співавторстві) у електронному науковому фаховому виданні, що включене до переліку «Б» фахових видань ВАК України з юридичних наук.

Структура дипломної роботи визначається її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (100 найменувань), додатків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 105 аркушів, обсяг основного тексту 90 аркушів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження; визначені основна мета і конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні, теоретичні та емпіричні основи. Розкривається теоретичне й практичне значення отриманих результатів і апробації роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові характеристики принципу непорушності права власності у контексті захисту права власності під час збройних конфліктів» присвячений дослідженню поняття та змісту принципу «непорушності права власності», наукового та нормативного обґрунтування принципу, а також комплексного огляду законодавчої бази, що регулює питання відносин власності у ході збройного конфлікту в Україні. Розділ складається з трьох підрозділів.

Досліджуючи суть та зміст принципу непорушності права власності в основних міжнародних документах: Гаазькій Конвенції про закони та звичаї війни на суходолі 1907 р., Загальній декларації прав людини 1948 р., Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 р., обґрунтовано необхідність нормативного закріплення даного принципу у національному законодавстві.

Висловлено позицію про необхідність конструювання окремих норм у спеціальному законодавстві для гарантування права на безперешкодне отримання постраждалими особами справедливих компенсаційних виплат за пошкоджене/зруйноване майно на території збройного конфлікту.

Розділ 2 «Правове регулювання відшкодування шкоди, заподіяної майну фізичних осіб у ході збройного конфлікту в Україні» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню механізму виплат призначеного відшкодування та його реалізації, в тому числі прийнятих судових рішень і особливостей їх виконання у разі задоволення судом вимоги про виплату компенсації за знищене/зруйноване майно на території АТО/ООС.

Зважаючи на відсутність спеціального законодавства, єдино можливим для постраждалого власника є використання загального механізму отримання компенсації за шкоду, заподіяну майну в результаті надзвичайної ситуації. Тому, задля більш повного врахування їх інтересів, такі особи в порядку цивільного судочинства звертаються до суду за захистом своїх майнових прав. Справ таких небагато, одноманітна судова практика у справах даної категорії не сформована, а спеціальної методики визначення розміру заподіяної шкоди у законодавстві не встановлено.

Оскільки відповідачем у таких справах є держава, то виконання відбувається у спеціально встановленому порядку. шляхом стягнення коштів з державного та місцевих бюджетів через органи Державної казначейської служби України.

Розділ 3 «Світовий досвід з відшкодування фізичним особам шкоди, завданої майну у ході збройного конфлікту» присвячений з'ясуванню механізмів, що використовується іноземними державами для відновлення майнового стану осіб, які втратили житло внаслідок терористичних та воєнних дій, з огляду на доцільність використання відповідного досвіду при формуванні норм національного законодавства. Цей розділ складається з трьох підрозділів.

Детально досліджується широко поширена серед розвинених держав світу практика нормативного закріплення реституції. Встановлено, що вона можлива лише у тому випадку, коли можна визначити обсяг заподіяної шкоди, форму, конкретний вид та уособити в подібних або родових речах; у іншому ж випадку слід застосовувати грошову компенсацію. У країнах Європи прийняті спеціальні закони по відшкодування збитків, завданих майну фізичних осіб внаслідок збройних дій, створені спеціальні органи, фонди компенсації для повного задоволення потреб постраждалих осіб, що є гарним прикладом для наслідування у національній практиці.

Особлива увага приділяється підходам, закріпленим у практиці ЄСПЛ та внеску українських представництв міжнародних організацій у правозахисній діяльності на території України.

В умовах довготривалого збройного конфлікту на частині території Донецької та Луганської областей, великий внесок у правозахисну діяльність роблять українські представництва міжнародних організацій: з початку виникнення збройної агресії супроводжують судові процеси щодо виплати компенсації за пошкоджене майно на території збройного конфлікту, проводять моніторинг дотримання прав і свобод людини в умовах збройного конфлікту в зоні АТО/ООС, результати яких втілюються на законодавчому рівні.

В межах підрозділу послідовно розглядається роль урядових і неурядових міжнародних і правозахисних організацій: ООН, ОБСЄ, Української Гельсінської спілки з прав людини, Норвезької ради у справах біженців в Україні, Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні. В межах своєї діяльності на території України, здійснюють дослідження з прав людини та основоположних свобод, у тому числі, постійний моніторинг проектів законів та інших правових актів, підготовка власних пропозицій щодо удосконалення нормативної бази, надання консультацій та правової допомоги постраждалим від порушень прав людини.

ВИСНОВКИ

1. У науці цивільного права відсутня одностайна думка щодо змісту принципу непорушності права власності. Суть принципу непорушності права власності є суто загальнотеоретичним надбанням, оскільки нормативного закріплення він досі не отримав ні на рівні Конституції України, ні у ЦК України, що зменшує можливості для повноцінного захисту права власності.

Гарантованість захисту права власності в Україні залежить від повноти нормативного закріплення та практичної реалізації цього принципу. Тому пропонуємо внести зміни:

а) до Конституції України, доповнивши ч.3 ст. 13 Конституції України в такій редакції: «Власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватись на шкоду людині і суспільству. *Власність є непорушною.*»;

б) до ЦК України, доповнивши ст. 319 ЦК України частиною 4¹ ст. 319 ЦК України в такій редакції «Власність є непорушною».

2. Наявні в Україні нормативно-правові акти у сфері захисту права власності представляють собою комплексну систему, якій притаманні такі ознаки:

а) ієрархічність (норми містяться у нормативно-правових актах різних ієрархічних рівнів: Конституції України, в кодексах, спеціальному та загальному законодавстві, підзаконних нормативних актах)

б) юридичне закріплення загальних і спеціальних способів захисту права власності;

в) визначають правові засади компенсації шкоди заподіяної майну на випадок надзвичайних ситуацій та терористичної загрози;

г) головна роль у регулюванні механізму відшкодування відведена підзаконним нормативно-правовим актам.

Однак, питання захисту права власності фізичних осіб, майно яких було знищено або пошкоджено внаслідок тимчасової окупації частини територій Донецької та Луганської областей, законодавчо не врегульовано.

В умовах, коли питанням забезпечення та дотримання прав осіб, майно яких залишено на території проведення АТО/ООС, займається Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, потреба у прийнятті спеціального закону, в якому детально регламентувалися б підстави, умови та порядок відшкодування шкоди, завданої майну в зоні АТО/ООС, та коло осіб, які мають на це право, є очевидною. До норм такого закону повинні увійти основні гарантії відновлення порушених майнових прав; а до кола осіб, що мають право на отримання компенсації, слід віднести осіб, які

а) на момент пошкодження такого майна були його власником, членами його сім'ї;

б) залишились на попередньому місці проживання;

в) звернулись із заявою про компенсацію до уповноважених органів державного управління.

Окремою статтею у Законі слід закріпити право на грошову компенсацію завданих збитків від часткової або повної втрати майна на території проведення АТО/ООС, а максимальний розмір компенсації держава може обмежувати виходячи з мінімальних стандартів забезпечення потреб кожної особи.

3. Забезпечення міжнародних стандартів на території України значною мірою залежить від типу нормативно-правового акту, в якому такі стандарти закріплені. Беручи на себе зобов'язання в рамках підписаних і належним чином ратифікованих міжнародно-правових договорів, що є частиною національного законодавства України, Україна повинна вжити заходів до імплементації ряду актів, що містять норми «м'якого» права, що є найшвидшим способом в провадженні міжнародно-визнаних стандартів у національну практику задля формування спеціального законодавства України.

4. Невтішна статистика щодо кількості знищеного приватного майна на території України по обидва боки розмежування збройних сил визначає нагальну потребу значної частини цивільного населення у отриманні допомоги з боку державних органів у вигляді надання житла або виплати компенсації на придбання нового житла взамін втраченого, або компенсації вартості ремонту пошкодженого житла.

Існуючий механізм призначення компенсацій слід допрацювати в частині збільшення максимальної суми компенсації, яка би була наближена до реальних оцінок житлових об'єктів на ринку нерухомості або відновних робіт, виходячи з реальних потреб тих осіб, що у кожному конкретному випадку потребують компенсації. Слід визнати, що надання державних гарантій повної компенсації усіх збитків і втрат власника, чиє майно знаходиться у зоні конфлікту, сьогодні для України виглядає нереальним ідеалом.

5. За час дії АТО/ООС українські суди створили прецеденти по відшкодуванню збитків за пошкоджене або знищене житло внаслідок збройного конфлікту на території України. У судовій практиці немає однастайності у підходах до визначення сум компенсацій позивача, до того ж законодавчо не встановлено мінімального розміру відшкодування, але обмежується

максимальний розмір компенсації, яку може отримати постраждала особа, сьогодні цей розмір є недостатнім. З метою диференціації реальних потреб конкретних осіб, судам слід опиратися не лише на акт обстеження, але також на акт оцінки вартості відновлювальних/будівельних робіт у кожному випадку окремо.

Законодавцеві слід визначитися з приводу того, чи слід компенсувати також і моральну шкоду, чи лише прямі втрати у майні. Ясність у цьому питанні спростить роботу судам і уніфікує судову практику.

6. У ЗУ «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», Україна визнає Російську Федерацію відповідальною за матеріальну чи нематеріальну шкоду, завдану Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. З іншого боку, підтверджуючи власний суверенітет на території, яка в межах міжнародно-визнаного державного кордону є цілісною і недоторканою, і незаконність діяльності збройних формувань Російської Федерації та окупаційної адміністрації Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, Україна тим самим бере на себе відповідальність за захист прав і законних інтересів осіб, що перебувають під юрисдикцією України, і повинна розробити механізми захисту задля визнання, поновлення порушених прав та інтересів, припинення порушень та відшкодування майнової і немайнової шкоди. Доцільно закріпити на законодавчому рівні норму, якою будуть передбачені підстави відшкодування шкоди, завданої майну у зоні АТО/ООС.

6. При виконанні рішень суду, винесених на користь власника постраждалого на території збройного конфлікту майна, стягувач зустрічає перешкоди: велику чергу на виконання судових рішень, відсутність або недостатнє фінансування у межах бюджетних асигнувань, затягування виконання рішення, повернення виконавчого документа тощо, тобто проявляються загальні проблеми ефективності виконання судових рішень. Прийняття спеціального Закону може знизити навантаження на суди, якщо процедура отримання

компенсації буде прописана чітко і прозоро, а її розмір буде задовольняти принаймні мінімальні потреби громадян.

7. В більшості країн світу, у яких постала проблема належного відновлення майнових прав постраждалих осіб внаслідок збройних або воєнізованих конфліктів, прийняли спеціальне законодавство, що передбачає реституцію або мінімально достатню компенсацію. В українських реаліях слід вважати переважним право на реституцію, а компенсацію застосовувати в тих випадках, коли повернення/відновлення майна в натурі є неможливим.

Пропонуємо осіб з числа ВПО, які втратили житло у місці свого постійного проживання, включити до кола осіб, які мають право на постановку на облік для отримання соціального житла, шляхом внесення відповідних змін до ЗУ «Про житловий фонд соціального призначення».

8. У випадку, коли держава не забезпечує належної компенсації шкода завданої майну в ході збройного конфлікту, ЄСПЛ приймає рішення на користь заявника, визнаючи порушення державою ст. 1 Протоколу 1 ЄКПЛ.

Зважаючи на особливий внесок ЄСПЛ у вирішенні проблеми відшкодування шкоди завданої майну фізичних осіб на територіях збройного конфлікту, заслуговує на увагу підхід ЄСПЛ, що при вирішенні питання про належність компенсації конкретній особі спирається на факт володіння цією особою майном у момент вимушеного залишення місця проживання. Позитивною є практика, коли в умовах відсутності ефективних засобів захисту права власності на майно, що постраждало внаслідок збройного конфлікту, на національному рівні, українські суди обґрунтовують прийняті рішення посиланнями на сформовану практику ЄСПЛ.

9. Міжнародні організації, долучаючись до співпраці з українським населенням, сприяють подальшому вирішенню питання захисту та реалізації права власності осіб, чиє майно вибуло з-під контролю, було пошкоджено чи знищено в ході збройного конфлікту на сході України. Існує два напрями діяльності міжнародних організацій в Україні: взаємодія з Урядом України, іншими компетентними органами державного управління і правозахисна робота

серед населення, чий права порушені в ході збройного конфлікту на Сході України.

Зокрема, на підставі окремої угоди з Урядом України співпрацює Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні та Норвезька рада у справах біженців. Завдяки зусиллям цих організацій в Україні проводяться багатосторонні консультації на рівні профільних органів державного управління або самостійних заходів із залученням міжнародних експертів і представників міжнародних організацій. Результати проведення таких консультацій та інших заходів пропонуються Уряду у вигляді рекомендацій та проектів законодавчих ініціатив.

Захищати свої інтереси у органах державної влади і в судах постраждалим власникам допомагають правозахисні організації, серед яких українські представництва міжнародних організацій. Завдяки зусиллям Української Гельсінської спілки з прав людини здійснюється систематичний моніторинг дотримання прав і свобод людини в умовах збройного конфлікту в зоні АТО/ООС.

10. Для ефективного питання надання постраждалим особам компенсації, необхідно прийняти спеціальний Закон «Про забезпечення та відновлення порушених майнових прав осіб, постраждалих внаслідок проведення АТО/ООС в Україні» і визначити в ньому детально процедуру отримання грошової компенсації. Для формування норм Закону за основу можна використати положення окремих статей Постанови Уряду № 947 від 18.12.2012 зі змінами, прийнятими Постановою КМУ № 623.

Закон повинен включати в себе такі Розділи:

- I. Загальні положення.
- II. Коло осіб, які мають право на отримання компенсації/реституції.
- III. Органи державної влади, які забезпечують надання компенсації постраждалим особам.
- IV. Методика оцінювання збитків завданих майну фізичних осіб від наслідків проведення АТО/ООС на території України.

V. Порядок надання компенсації за пошкоджене або зруйноване майно в ході проведення АТО/ООС.

VI. Порядок реституції знищеного майна ВПО внаслідок збройного конфлікту в зоні АТО/ООС.

VII. Прикінцеві та перехідні положення.

В першому розділі слід закріпити положення про правові основи захисту права власності постраждалих осіб від збройного конфлікту в Україні та зазначити головні засади реалізації права на компенсацію. Основоположним принципом відшкодування шкоди, заподіяної майну в ході проведення збройного конфлікту на території України, є принцип непорушності права власності.

В другому розділі «Коло осіб, які мають право на отримання компенсації/реституції» потрібно зазначити коло осіб та підстави, за яких набувається право на отримання компенсаційних виплат або реституції знищеного майна. В законі слід передбачити суб'єктами права фізичних осіб, які набули статусу ВПО, які залишились проживати на тимчасово окупованій території, але виявили бажання отримати житло з перспективою постійного проживання на підконтрольній території України.

В третьому розділі «Органи державної влади, які забезпечують надання компенсації постраждалим особам» рекомендується створити окремий підрозділ, який би займався питанням виплат компенсацій постраждалим особам від наслідків збройного конфлікту. Для координації Комісій, створених в місцевих органах самоврядування, на рівні облдержадміністрацій слід передбачити створення Департаменту вирішення майнових питань ВПО та виплат компенсацій, і визначити його повноваження. Для вдосконалення механізму виплати компенсацій при облдержадміністраціях слід передбачити спеціальний фонд з цільовим використанням коштів та визначити джерела наповнення такого фонду.

Виходячи з реальних потреб осіб, що звертаються за виплатою компенсації у четвертому розділі «Порядок оцінювання збитків від наслідків проведення АТО/ООС на території України» слід розробити окрему методику оцінки збитків

від наслідків проведення АТО/ООС на території України за аналогією Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, затвердженої Постановою КМУ № 175 від 15.02.2002 р.

В п'ятий розділ «Порядок надання компенсації за пошкоджене або зруйноване майно в ході проведення АТО/ООС» слід закріпити процедуру надання компенсацій за знищене/зруйноване майно на території збройного конфлікту. Слід задекларувати право осіб, майно яких знаходиться в зоні АТО/ООС, якщо таке майно набуто відповідно до законів України, на справедливу компенсацію за зруйноване/пошкоджене майно в ході збройного конфлікту.

Вважаємо, що в сучасних реаліях необхідно визнати такий рівень компенсації, який є мінімально достатній для забезпечення потреб власника і членів його сім'ї у житлі і допрацювати в частині збільшення максимальної суми компенсації.

Строки для первинного розгляду і перевірки поданої заяви і документів Комісією слід збільшити до 15 діб мінімально, та встановити персональну відповідальність службових осіб за порушення цього строку.

Деякі положення Постанови КМУ від 26.06.2019 Про затвердження Порядку надання в тимчасове користування житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, треба сказати, що за логікою можливо є потреба перемістити їх у Закон, зокрема, в шостий розділ закону «Порядок реституції знищеного майна ВПО внаслідок збройного конфлікту в зоні АТО/ООС», та передбачити право ВПО на отримання соціального житла взамін на знищене житлове приміщення внаслідок проведення АТО/ООС, відповідно до запропонованих змін у ЗУ «Про житловий фонд соціального призначення».

Сьомий розділ «Прикінцеві та перехідні положення» передбачити з урахуванням існуючої нормативно-правової бази, що регулює питання захисту права власності та відшкодування шкоди заподіяної майну внаслідок збройного конфлікту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Мамчур Л.В., Тульчевська М.М. Механізм виконання рішень судів щодо відшкодування шкоди, заподіяної майну в ході збройного конфлікту в Україні. Тези VI Юридичних могилянських читань. Миколаїв; ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. С. 107-110.

2. Тульчевська М.М. Складнощі реалізації права на житло внутрішньо переміщених осіб на територіях підконтрольних Україні. Тези XXII Всеукраїнської науково-методичної конференції «Могилянські читання – 2020: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні» м. Миколаїв; ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. С. 93-96.

3. Тульчевська М.М. Міжнародний досвід відшкодування шкоди постраждалим особам, майно яких було знищено внаслідок воєнних дій. Тези Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції студентів старших курсів правничих вишів та факультетів. Харків; Інститут підготовки юридичних кадрів для СБ України НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 156-159.

4. Мамчур Л.В., Тульчевська М.М. Особливості відшкодування шкоди, завданої майну фізичних осіб в ході проведення АТО/ООС. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий журнал, 2021, № 1. (видання включене до переліку фахових видань ВАК України з юридичних наук).

АНОТАЦІЯ

Тульчевська М.М. Цивільно-правове регулювання відшкодування шкоди заподіяної майну фізичних осіб у ході збройного конфлікту в Україні.— Робота на здобуття освітнього рівня магістра за спеціальністю 081 «Право» — Чорноморський національний університету імені Петра Могили, Миколаїв, 2021.

Дипломну роботу присвячено питанню цивільно-правового регулювання відшкодування шкоди заподіяної майну фізичних осіб у ході збройного конфлікту в Україні. Дослідженням чинної нормативно-правової бази встановлено, що в

Україні відсутній спеціальний закон, який би передбачав дієвий порядок отримання компенсації за зруйноване/пошкоджене майно, внаслідок чого постраждалі особи змушені звертатись до суду за захистом своїх майнових прав. З огляду на міжнародний досвід вирішення подібних питань на законодавчому рівні та практику рішень ЄСПЛ, пропонується прийняти спеціальний закон і передбачити в ньому право на отримання компенсації особами, майно яких знищено чи пошкоджено на території проведення АТО/ООС.

Ключові слова: право власності, внутрішньо переміщені особи, компенсація, окуповані території.

SUMMARY

Tulchevska M. Civil law regulation of compensation for property damage caused to individuals during the armed conflict in Ukraine. - Work for Master's degree in specialty 081 "Law" - Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2021.

The master's thesis is devoted to the study of civil law regulation for property damage caused to individuals during the armed conflict in Ukraine. Based on the analysis of the current legal framework, it is established that there is no special law in Ukraine that would provide for an effective procedure for obtaining compensation for destroyed / damaged property, as a result of which victims are forced to go to court to protect their property rights. Given the international experience in resolving such issues at the legislative level and the practice of ECHR decisions, it is proposed to adopt a special law and provide for the right to receive compensation for persons whose property was destroyed or damaged in the anti-terrorist operation/environmental protection.

Key words: property rights, internally displaced persons, compensation, occupied territories.